Tečaj XVII. **NOVICE** List 1.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za [illegible] kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 5. januarja 1859.

Strehe iz platníc debelega papirja.

Strehe pokrivati s platnicami debelega ali tako imenovanega pôpanega papirja (Pappendeckel) ni prazna reč, kakor morebiti marsikdo misli. Časnik dunajske kmetijske družbe, kteri nikoli ne loví praznih muh, priporoča napravo takih streh in pravi, da nemške bukvice, ki jih je nedavnej na svetlo dal saksonski grajšak A. Schönberg pod naslovom: „Die Pappdächer; Erfahrungen über Haltbarkeit und Werth, so wie Anleitung zur Anfertigung derselben. Schönfelds Buchhandlung, Dresden“ prav djansko ali praktično razlagajo napravo in koristnost takih stréh.

Navadne platnice debelega ali pôpanega popirja pa niso same po sebi za pokrivanje stréh pripravne, ampak namazane morajo biti s katranom iz premoga ali kamnenega oglja (Steinkohlentheer), s kterim, na priliko, tudi morske ladije ali barke mažejo, da jim moča ne škoduje, in se v štacunah lahko dobiva.

Napravi si pa slehern gospodar prav lahko sam streho iz vsacega debelega ali pôpanega papirja ali kartona, da je papir le dovelj močan, terden in gost.

Katran, v kterem misliš platnice namakati, se mora, zavolj nesreče ognja, ker se rad vname, na prostem kraji, ne pa kje pod streho, v kaki ponvi ali pa v kakem vzidanem kotlu tako dolgo kuhati, dokler se popolnoma ne raztopí. Ta ponva ali kotel mora tako globok biti, da se platnice v raztopljeni katran lahko pokonci ena k drugi tako postavijo, da se ga popolnoma od vseh strani dobro navzamejo.

Eno uro je za to dosti; katran se mora v tem vedno pri malem ognji pustiti, da se polagoma kuha.

Potem se napojene platnice iz katrana ena za drugo poberejo in na kakošno dolgo mizo razpoložé, ki je nekoliko na eno stran nagnjena, da se maz popolnoma in lože odteče. Če se pa mizi zadej kako slonílo napravi, se dajo platnice še lože in sicer pokonci postaviti, in če ima miza na drugi strani višji rob, in, kjer je najnižje, luknjo za odtok, se katran, ki se z namočenih platnic oceja, ne pogubuje, ampak v podstavljeno posodo steka.

Da se pa namočene platnice popolnoma posušé, se morajo tudi na prostem kraji razstaviti tako, da se najprej na eni strani do dobrega posušé, potlej pa na drugi. Ne smejo se pa platnice ena na drugo naložiti, dokler niso popolnoma suhe, sicer bi se ena druge prijele in težko bi jih bilo narazen spraviti.

Če se tako ravná, moreta dva delavca v malo dneh toliko platnic napraviti, da jih je za eno streho dovelj.

Naprava pokatranjenih platnic kakor tudi njih pribijanje na streho ne potrebuje nobenega posebnega poduka ali kakošne poprejšne vaje; to delo ni na nobeno plat težko in ne tirja nobene posebne ročnosti. Vsak delavec ga lahko opravi.

Stroški, da se streha s takimi platnicami pokrije, so, skoraj bi djal, za 5. del manjši od une, ki je z opeko (ceglom) krita; zraven tega je pa taka streha silno lahka, tedaj se tudi vse podstrešje toliko cenejše napraviti dá kar se tiče zidovja in lesovja.

Posebnega priporočila so pa na to vižo krite strehe tudi zato vredne, ker se jih moča ne prime; podstrešnice so suhe in čedne; vse, kar se v njih spravlja, je dobro shranjeno; srež se notranje plati teh streh ne prime kakor cegelnatih stréh, in zaméti snega so pod njimi nemogoči.

Če poslednjič še povemo, da najimenitniše asekuracije ne stavijo višje tarife za zavarovanje takih stréh kakor za take, ki so s ceglom pokrite, je menda to najbolja priča, da tudi zavoljo ognja niso nevarniše kakor une s ceglom ali plošami krite.

Če bi si že naši gospodarji ne upali pokrivati hišnih stréh s takimi platnicami, naj saj prevdarijo: ali bi ne bilo prav, da bi saj manje poslopja pokrivali ž njimi, ker imajo vse lastnosti dobre strehe, pa so verh tudi še cenejše.

Ali so pa tudi za terpež, to je edino vprašanje, o kterem v tem priporočilu ni nobenega govorjenja. Ker se pa tako na glas priporočajo, bi vendar utegnili misliti, da so, — pa to morejo le skušnje do dobrega poterditi. Če bi tedaj kdo tako streho skusil, naj nam ob svojem času po „Novicah“ pové, kako je ž njo zadovoljen.

Nova kèrma.

Marsikdo pri nas še misli, da v ruski Sibirii imajo samo led in sneg; — al ona je plodna kakor je naša zemlja. Tako ravno sedaj priporočajo dunajske gospodarske novíce neko pri nas dosihmal še neznano rastlino kot izverstno kèrmo ali klajo za živino, ktere korist se je poterdila po mnogoletnih skušnjah; zato omenjene novíce zavračajo pozornost naših gospodarjev na to prekoristno rastlino, ktero posebno goveda in ovce rade jejo.

Rastlina ta je sibirski dežen — ali sibirski bèršt, kakor ji na Horvaškem pravijo — (Heracleum sibiricum L., sibirisches Heilkraut), kteri v Sibirii raste do ledene Kamčatke, v slabi (meršavi) in merzli zemlji, in samo enkrat vsejan terpí 8 do 10 let, vsako leto prav rodoviten.

Sibirski dežen je soroden našemu navadnemu dežnu ali medvedji dlani — ali volčji šapi kakor ga Horvati zovejo — (Heracleum Sphondylium, gemeines Heilkraut), kteri raste po livadah ali travnikih in je dobra živinska piča. Kdor ne pozna navadnega dežna ali medvedje dlane, pa pozna vendar tobak, ga bo lahko spoznal, ker mu je zeló podoben: na velikem in čez seženj (klaftro) visokem steblu raste perje, do dva komolca dolgo in tričetert komolca široko, ktero vsaka živina rada jé, posebno dokler je mlado. Poglavitna korist te rastline pa je, da že zgodaj spomladi začne rasti berž ko je zmerzlina odjenjala in še vse druge trave spijo, in da je tudi pozneje ponočni mraz ne zaderžuje. Dežen že takrat dosti perja ima, da ga more gospodar živini pokladati, in ob kratkem mu zraste iznova. „Fundgrube“ piše, da se je lani od 2 štiriletnih stebel mesca malega travna (aprila) 180, rožnika 190, velikega serpana (avgusta) pa 160 funtov perja nabralo, tedaj sta one dve stebli skupaj 5 centov in 30 funtov zelene kerme dale. Poleg tega bi gospodar od 12 takih

stebel, kadar dorastejo in so že dosti močne, dobil na leto 30 centov kerme — in to je že kaj!

Ker je dežen ali beršt zlo košat, ga je treba po sežnji (klaftri) saksebi saditi, in perje je treba smukati, preden terdo prihaja. Da ga več dobiš, pognoji zemljo, še bolj zato, ker dežen več let na istem prostoru ostane; zavoljo tega jo boš tudi dobro opravil, ako vsako leto vsako steblo obložiš z dobro podelanim gnojem.

Samo to ne bo gospodarjem po volji, da se mora eno leto čakati, dokler začne dežen roditi: ako vseješ dežna letošnjo spomlad, ti bo kalilo seme še le čez leto in dan, namreč drugo spomlad, pa kdor čaka, pričaka lepo kermo. Za to ga sejejo radi tako, da ga en del vsejejo mesca kimovca, drugi del pa mesca svečana.

Vsaki gospodar ima gotovo blizo hiše kak prostor, ki mu ne donaša nobenega dobička; naj tedaj ta prostor globoko izorje, pognoji in potem vseje dežna kakih 10 do 20 stebel; pa bo imel pri roki 30 do 50 centov kerme. To je pač lepa reč!

Seme deženovo prodajajo vsi imenitniši semenarji, posebno pa Karl Mayr v Peštu.*) „Gosp. list.“

Gospodarska skušnja.

(Podgane pregnati), ki so dostikrat gospodarjem velika nadloga, svetuje francozki časnik „Globe“ nek gotov pa popolnoma nedolžen pomoček: namreč navadno ali vinsko rutico (Garten- oder Weinraute, Ruta graveolens), ktera naj se posušiti dá in potem v šopičih sèm ter tjè po skednjih ali žitnicah obesi. Pravijo, da podgane kmali pobegnejo, kadar rutični šopiči sèm ter tjè visijo. — Da je rutica nedolžna reč, je gotovo, — ali pa tudi tako gotovo pomaga kakor „Globe“ pravi, se bo treba še le po skušnjah prepričati. — Ravno ta časnik terdi, da čebulja in seno kmali po košnji prežene žitnega môla.

Naturoznanske čertice.

Solnce.

Kraljica na nebu, ki našo zemljo osvetljuje in greje, in ktera se našim slabim očém kaže kakor kugla, ki v presredji le čevelj ali 12 pavcov meri in se nam največja zdi 1. prosenca ali januarja, najmanja pa 2. malega serpana ali julija, je pervakinja izmed vseh planetov; ona je srednica neizmernega sveta, v kterem se, kolikor nam je dozdaj znano, 28 planetov, 21 lun in sto in sto tisoč repatih zvezd in asteroidov suče po neskončni modrosti Stvarnika nebes in zemlje. Na njo so po skrivnostni navlečni moči vezane vse druge stvarí na nebu z našo zemljo vred; ž njimi vred dela ona veliko deržavo, v kteri veličastno kraljuje, pa ne, da bi sebično gospodarila, ampak da vse pod svojim milostnim krilom ima in jim je dobrovoljna mati.

Da pa solnce zvonec nosi med vsemi njemu podložnimi svetnimi stvarmí, izvira od tod, ker jih na veličini in masi presega vse. Masa njena je namreč 720krat večja kakor vseh drugih stvarí njene verste. Zdi se nam solnce sicer ne veliko večje memo lune, al to izvira od veliko večje daljave od nas; luna je od nas le 51,800 milj dalječ, srednja daljava solnca od zemlje pa znaša 20 milijonov in 682,440 milj. Koliki razloček!

Če po tej daljavi in njegovi dozdevni velikosti prerajtamo solnčni pravi premérnik, ga najdemo, da je tolikšen, kot 112 premernikov zemlje, in po tej prerajtbi se vidi, da obseg njegov ali jedro njegovo presega zemeljni obseg za milijon in 409,725krat.

Da moremo to silno velikost solnca bolje zapopasti, mislimo si solnčno kuglo votlo, v njeni sredi pa zemljo z luno vred, in luno tako daleč od zemlje kakor je res. Solnce je zdaj tako veliko, da se luna ne le lahko v ti votlini okoli suče, temuč da še 42,900 milj prostora ostane od lune do solnčnega okraja.

Nasproti pa je snova ali materija, iz ktere je solnce narejeno, 4krat rahleja kakor je snova zemlje naše, in je po primeri le tako gosta kakor černi ali ebenovi les ali pa rujavi premog. Za tega voljo je solnce le 335,499 težji memo zemlje, ali, če bi solnce in zemljo vagali, bi na tisto stran, kjer vagamo zemljo, treba bilo 335,499 zemelj položiti, da bi odvagali uno stran, kamor smo položili solnce.

Preiskave na polji slovanske archaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

Kadar germí, rečejo slovenske matere svojim otrokom: „Bežite pod hram, otroci, da Taran balta-sekira na vas ne padne.“

Kadar je Prekmurec jezen, rad zakolne: „Da bi te zadela Taran balta-sekira!“

Kdor „Taran balto-sekiro“ pod streho ima, tega hram je obvarovan strelje. Kadar se je v vas živinska kuga natepla, je treba samo „Taran balto-sekiro“ v vratni stožer zapičiti, in kuga bode pobegnila iz vasi. S „Taran balto-sekiro“ lahko v boji vsako glavo na pervi mah posekaš. S „Taran balto-sekiro“ si lehko dežja sprosiš, ako jo trikrat prek visokega doba veržeš.

Ljudi, kteri v bajo (copernijo) verujejo, na veliki četertek po njivah iščejo „Taran balte-sekire.“ Pravijo, da, kadar germi, pade s černih oblakov na zemljo, in zleti tako globoko v zemljo, da bi človek imel 7 let kopati, preden bi do nje prišel. Al čez sedem let sama pride na svetlo iz globoke zemlje, in srečen, kdor jo najde! Černe šole dijak jo je nekdaj našel in svoji materi dosti dojeva pripravil. Krave so močno vimjale, in vsaka je dala vsaki večer vedro mleka.

Al enkrat je odjahal na pozoji (zmaji, lintvernu) v oblake, in vkradla mu je „bela žena“ sekiro. Od one dôbe ni bilo več sreče pri hiši.

Toliko sem zvedel o moči „Taran balte-sekire.“ Kaj bi utegnila ta „sekira“ biti?

Arjanski (indoevropski, indogermanski) narodi so častili Boga groma in bliska. Indi so ga imenovali Pardžanjas. To ime se ujema s slovensko-litevskim: Perkun-om — Perkunas-om: imenom za božanstvo groma in bliska.

Pardžanjas pomenjuje po Pottu: „Der ringsum Erzeugende“,*) ker tudi grom in blisk pospešujeta rodovitnost zemlje.

Al bog groma in bliska ima še druge imena, ktere so nastale večidel ali po blesku in svitu bliska, ali pa po glasu in ropotu groma.

Tako se je pri starih Slovanih tudi bog groma in bliska velel Perun po učenem J. Grimmu od perem = ferio. Nemci so ga imenovali Thor, in to priime J. Grimm stavlja k imenu Taranis, kakor se v Vêdah Indra, indiški Jupiter veli, in h keltskemu Taran, Taranuk, tako so Kelti imenovali boga groma in bliska.

*) Naša kmetijska družba ga bo skusila berž dobiti, in če ga dobí, ga bo rada dala vsem, ki ga bojo hotli poskusiti. Hvala je tolika, da mora vsakega gospodarja mikati po ti klaji. Če le ni več hvale kakor prida. Al vse skušajmo; kar je dobro, obderžimo! Saj tudi od koristnega mačjega repa (Timotejeve trave) pred 20 leti ni pri nas skor noben gospodar nič vedil! Vred.

*) Obširniše o tem se more brati v mojem spisu: „Ueber den Gott Jarmogius“ v Mittheilungen des historischen Vereins für Krain. Piz.

J. Grimm si prizadeva dokazati, da so se po prelazi glasnika *p* v *k*, kteri prelaz se res v arjanskih jezikih nahaja, in glasnika *k* v *t*, kakoršno zméno tudi najdemo v indogermanskih jezikih,*) nastale oblike Taran, Thor, Perun, Kurun [1]) in geršk *Κεραυνος*, der Donnerkeil.

Vse to je res, al arjanski jezici imajo še drugo prav prikladno koreniko za razlago poznamovanj Taranis, Taran, Taranuk, Thor; in ta je tar = tarem, schlagen, brechen, poltern, in Taran toraj pomenjuje to, kar Perun, feriens, tundens, iciens, der treffende, schlagende, polternde, schallende.

Da so boga groma in bliska stari Slovani tudi pod imenom Taran častili, poterjuje napis na rhetranskem božanstvu: Taran, dalje lastne imena oseb in krajev Taran, Teran, Taranovo itd. (glej časopis Krok, II, 379).

Zloželevnica slovenska: „Da bi te zadela Taran balta-sekira“ se torej ujema s slovaškimi: „Paromisko po njem! Paromova gula, strela, skala tě zabila! Parom tě trěstal!“ itd.

Pa kaj ima sekira v rokah boga groma in bliska opraviti?

Znano je, da bog groma in bliska ima kamen, kroglo, tako indiški Indra svoj açman = akmen, po prestavi: kamen (glej Rigvêda I, 18, 1, 9.) litevski Perkunas svoj aszmů, nordiški Thor svoj hamar in gerški Zeus svoj akmon (Hesiod Theog. 722). — Al kako pride sekira v njegove roke? Ne samo špičasti kamen açman, aszmu, akan, vokan [2]) „die spitzige Felsenzacke“ je služil bogu bliska in groma v mitologíi indogermanskih narodov za poznamek bliska in groma, temoč tudi kij in kladvo „Keule und Hamer.“ To kladvo se je velelo pri Škandinavih mjölnir, od korenike mal, contundere, conterere, in po J. Grimmu odgovarja besedi mjölnir slov. mlnja, blisk, serbsk. munja, staročeski: m'ln', „quod conditur, quando cadit de coelo“, toraj: Donnerstein, Donnerhammer, Donnerkeil, (Mater Verbor s. v) primeri slovenski malj, Hammer, malin, melin, Mühle, prav za prav: conterens, contundens instrumentum, das Zermalmende, Zerbrechende, Zerschlagende.

Razun špicastega kamna, kamnenega kija in kamnenega malja, kladva najdemo blisk in grom v basenstvu arjanskih narodov simbolovana pod podobo sekire ali balte: Indiški Indra = Jupiter, Zeus, Thor, Thunnar, Perkun, Perun, Taran tolče oblačne velikane in stramore z orodjem drughan = drog, tudi vadžra „ein knottiger Stock.“ Tej besedi odgovarja po zvočnih ali glasniških postavah slov. bakla, baklača, ein knottiger Stock. Pa tudi sekiro mu pripisujejo. V Samavêdi [3]) stoji po Benfeyevi prestavi: „Der sonder allen Schluss sein Beil, bevor er auf den Nacken (Vritras), schlägt, festmacht — der schätzereiche — vielen Theure, und das gestumpfte wiederwezt.“

Tudi nordiški Thor [1]) kolje s sekiro velikane, in da jo je tudi slovanski Perkun — Taran imel, pričujejo povesti o Taran balti — sekiri.

„Taran balta — sekira“ je na enem kraji bila sekira, na drugem čekan ali čekič*) (Hammer). Orodje je toraj imelo križevo podobo, zato kranjska prislovica: „Križem baltič“, ktero nam je naš slavni Poženčan priobčil.

Tudi orodje nordiškega Thora imenovano mjölnir je imelo križevo podobo. [2]) Sekira je toraj bila posvečeno orodje, in sadaj zapopadamo, zakaj so bile imena CEPIN, TAPVR, TAPON, ktere nahajamo na norenskih rimsko-slovenskih kamnih, tako omiljene.

(Dalje sledí.)

*) Benfey v svojem „Griech. Wurzellex.“ Pott v svojih „Etym. Forsch.“ Bopp v svoji „Vergl. Gramm.“, in drugi učeni jezikoslovci so več takošnih besed na svitlo spravili, kjer se *k* zmenjuje s *p*; primeri vediško: açu, konj, nemšk. ehu, kelt. ehu, italski epus, zato epona, konjska boginja, gerški *πναμος* = *κναμς*, češki: kaprad, křepelka, slov. praprot, prepelka, kroz in proz, přez, polsk. kien, slov. pén truncus, slovašk. klzki slov. sklizki in plzki, lat. jecur in slov. jetra, slov. cipote in cikote, die Schienbeine, zato horvatski cipelar = črevljar. V kranjskem narečji se najde tudi zmena glasnikov *b* in *g*. Večidel čuješ iga za iba, die Palmweide, primeri *βοῦς*, bos, in sansk. gô, gaus, sansk. dživ in giv in gerško *βιος* itd. Kakor se zmenjujeta glasnika *t* in *k*, tako tudi *d* in *g* primeri dlbok in glbok, dletva in gletva, dnarje in gnarje, dnešnji in gnešnji. Pis.

[1]) Beri izverstni spis J. Grimmov: „Ueber die Namen des Donners“. Berlin 1857, bei Dümmler str. 8 itd. [2]) O gromskem kamnu, gromski skali glej moj gori omenjeni spis: „Ueber den Gott Jarmog“, dalje J. Grimm „Mythol.“ stran 164. 1174.
[3]) Samaveda ed. Benfey I, 3, 2, 1, 2.

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

Kar smo potovaje vidili, je dosti lože drugim povedati, kakor to, kar smo si potovaje mislili.
Arthur Schopenhauer.

I. Pismo.

Dragi stric Bercko!

Ker ste me želeli pri sebi imeti dva cela mesca, da bi prav po domače kremljala o starih boljših časih, sem se že napotil proti iztoku v blaženi Verbovec, — al baba Vida me je gnala proti jugu.

Saj se še, dragi stric, dobro spomnite babe Vide. Babica Magda je nama večkrat pravila o njej, da, kadar je še ona živela, je bilo malo bolnih, ker Vida je ozdravila vsakega; ona je nek poznala vsako zel in vsako štupo, vedila je več kakor vsi homeo- in alopatkarji. Baba Vida pa je pobegnila daleč na nek morsk otok, ko so ljudje začeli juho srebati, piščance pražiti, kavo piti, — in zato je toliko bolezin sedaj od počasnega volčeca, kteri postopače napenja, do berze kolere, ktera človeku skoro ne dá časa, da bi si culico zvezal za pot prek božjega stolca k starim očakom.

Baba Vida je ozdravljala vse le z vodo; zato sem tudi jaz se podal k bistri Savini. „Kaj tudi Ti si bolan, dragi moj unučič?“ — bote Vi, preljubi moj striček Bercko, žalostno me prašali. Da, da! bolan sem, hudo bolan, in sicer me bolí serce zavoljo napak devetnajstega stoletja, bolí me glava od samega premišljevanja čez veliko zgubo starih dobrih časov. „Glejte starokopitneža!“ — bote mi oponašali. — Oj staro kopito, da bi te še imel, na kterem mi je črevljar perve škornje napravil. Kako močno so stare škornje deržale in kljubovale mokroti in blatu in — kak dober kup so bile!

Pa pustimo tožbe, — saj slavni pesnik poje:

Wir leben! unser sind die Stunden!
Und — der Lebende hat Recht.

Perve dni mesca horvatskega kolovoza sem se podal tudi jaz, dragi stric, na kolovoz in sicer železni. Bistri černko z imenom „Triglav“ me je peljal proti stari Celeji. Herzal je veselo in žvižgal si kakor Talijan, kadar na suhi polenti ima še želvo, — saj je vlekel slavno dete verbovsko.

Na železnici človek hitro dalje pride, pa si tudi hitro dosti skusi. Posebno človeka zdravih jeter veselí družba, v kteri se peljá. Meni nasproti je sedel visokoučeni profesor rimskih pandektov. Visoko čêlo in velike očalnice kakor plužne kolesca (stric! le malo manjše so bile), so pričale, da je ta mož važen ud v republiki učenih. Berž ko zine, mu poznam hitro po kljunu, da je iz dežele intelligencie, kjer žolti pesek valja slavna reka, iz ktere mi

[1]) „Zeitschrift für deutsche Mythologie“ II, 296. III, 105 itd.
*) Besedo čekan, čekič, der Hammer, poznamo še na Štirskem, tudi Horvati jo imajo, Rusi pa čehonja = zabijanka.
[2]) „Heimskringla, Hakonar Godasaga“ XVIII.

*

Verbovčani nismo še pili. Stric! ali veste: ktero reko menim? — Ne Donave, — ta iz Švabskega teče, in prebivavci te dežele slujejo kakor mi Verbovčani po svetu, — ne Veltave, akoravno je tudi zemlja, skoz ktero Veltava teče, „ein Kalifornien an Intelligenz“, — ne tudi Ljubljanice, akoravno tudi ob njenih bregovih živijo prebrisane glave; — reka, ktero jaz mislim, je ona, kraj ktere stoji slavno mesto, kterega Bog obvaruj od zadej pogledati ali pa z visokega turna, v kterem stanujejo gostoljubni prebivavci in kjer prislovica veljá „Eine jut jebratene Jans ist ene jute Jabe Jottes.“

Moj nasprotnik je večkrat jeknil in se pogostoma za litke lovil. Poznal sem hitro, da ga putika martra. Malopridni ljudi pravijo, da „putiko“ narejajo: Venus, Frigus, Bacchus. Al to ni res. Moj tovarš je še živel v brezzakonskem stanu, in je bil ud slavnega berolinskega „Tugendbunda“; tudi je imel lep medvedov kožuh, kteri ga je varoval zime; tudi je le edino pivo (ol) serkal; — neusmiljene „putike“ mu nič drugega ni naredilo, kakor da si je preveč glavo belil z „principia juris romani“ in je preveč podnevi in ponoči stikoval po plesnivih folijantih. Dunajski zdravniki so mu svetovali, naj gré v krapinske toplice. Tudi jaz sem mu hvalil Krapino. Krapina „for ewer“ v mukah „putike“! — mu rečem. Al moj tovarš strepeče vsakokrat pri imenu „Krapina.“

„Tam v družbi možkih in žensk kopati se in spati, jaz, kteri sem vse svoje žive dni samši spati vajen in še komara in mušice zraven sebe ne terpim — to ni mogoče! Ti nesrečni Horvati! — Da bi Krapina na Nemškem stala, kakošne palače bi se že vzdigovale prek čez najvišje hribe, — al na Horvaškem: „keine Civilisation, kein Fortschritt, kein Comfort — o juter Jott, diese unglückselige Nation!“

Kaj pa da! — mu rečem: „Ein kleines Land mit grossen Verlegenheiten“; vendar mu svetujem zavolj presnete „putike“, naj le hrabrega serca potuje v Krapino.

Pri Polčanih sva se ločila, — on je šel v toplice — jaz pa v studenice.

Berolinsko narečje mi, kteri govorimo „österreichischdeutsch“ težko razumemo, zato sem vesel bil, da v Polčanah dobim vès drug vis-à-vis. Mislil sem si, sedaj mi ne bode treba tako zlo ušes nategovati; moj dedlek je morebiti kakšen Štajerc s svojim težkim „Sterztemperamentom“, kteri ni tako radoveden kakor so Berolinci, — al ko „ach, lieber juter Jott“ zdihne, vidim spet, da sem prišel le iz dežja pod kap. Možicelj moj je bil srednje postave; lice je bilo rujave barve, kakor jabelka, ktere mi Slovenci imenujemo kosmače. Plešasto glavo mu je pokrivala — mastna baroka, čêlo pa je bilo nabrano kakor — ogerske čižme; dolge cipote (noge) niso še znale nič od „putike“. Moj možicelj je imel le prebogato matico ljubeznjivosti do zalega dekleta, ktero je poleg njega sedelo. Lice deklično pa je bilo pokrito z zelenim velom (šlarom) in tako ni bilo mogoče spoznati nje značaja národnega. „Ich wusste nicht woher sie kam.“

„Vi, gospodine, pridete iz Slatine (Rhoitsch-a)?“ — nagovorim mastno baroko — „kakošno je tam življenje?“ — „Slabo, meršavo, o Kissingen, o Wiesbaden! — in kaj je krivo vseh teh pomanjkljivost, weil Sauerbrunn nicht liegen thut in Deutschland.“ — Tù imaš spet antipatetikarja Slovencov — si mislim in hitro iz žepa potegnem zemljovid ter mu pokažem, da „Deutschland“ sega do Tersta, in verh tega mu še poterdim, da posestniki „Kisele vode“ so terdi Nemci. Vendar ni še hotel z menoj zadovoljen biti.

Potem začne grajati, da na Štajarskem nimajo nikakoršne „Gartenkultur.“ Še le ko mu pokažem njive polne zelja, je omolknil.

Sedaj se oglasi tudi Evina hčerka. Mislil sem, da je tudi kerščena na bregu modre reke, — al goljufal sem se; mlado dete je bilo iz bele Ljubljane, iz mesta, o kterem se še jezikoslovci prepirajo: ali ima ime njeno po „ljubem“ ali pa po „lubu“ svoj početek.

Nemščina, ktero je tolkla, je bila pol berolinska pol ljubljanska, kakor jo govorijo stanovavci v onem koncu mile Ljubljane, ktere dražijo s „podkovanim karfom.“ To storijo železnice — sem si mislil — da iz Krakova se lahko pride v Berolin, in da mlada Krakovčanka bode v kratkem času zaročnica starega Brandenburgarja — z mastno baroko.

„Slišijo, frajlica! — nagovorim jaz svojo ljubo rojakinjo — Vi ste ja Kranjica?“ Res, da sem — mi prav prijazno odgovori. „Morebiti so to Vaš ujic?“ „O Bog obvar' — moj mož bo kmali; sedaj potujeva na Laško, in berž ko prideva domú, bode poroka.“ Beseda dá besedo. In tako dalje vprašam dekle slovensko, kako se je soznanila z starim Brandenburgarom? „Vidijo, gospod, to je bilo tako-le: Jaz sem v Baden-u poleg Dunaja bila štubenmadel, moj gospod pa tamkej v toplicah, — in tako sva se soznanila.“

Vi, dragi moj stric, veste, da jaz rad podučujem; zato sem mlademu dekletu tudi dajal nauk čez nauk, naj dobro premisli, preden kaj takošnega stori in se poroči s ptujim in že tako starim človekom.

Starec Brandenburgarski je spoznal iz mojega terdnega glasa in mahanja rok, da mu strežem po njegovem plenu. Vès nevoljen zareží: „Was reden sie da so lanje? Was is das für ene Sprache?“ Ljuba zaročnica mu odgovori: „Es ist eine krainerische; sie gleicht der slavischen.“ — Starec je bil zadovoljen, pa tudi jaz, da je železni konjič zaherzal v stari Celeji, ker bal sem se na kopnem dobiti — morsko bolezen. Moj Brandenburgar se je spet začel na smeh proti meni deržati, ko se poslovim, in smehljal se je tudi proti svoji zaročnici; jaz pa, dragi moj stric, sem iz voza stopivši na glas mermral z Hamletom: „that one may smile, and smile, and le a villain. (Nekteri ljudje se znajo na smeh deržati in smejati, čeravno so malopridneži.)“

Da ste mi zdravi, dragi stric Bercko! Slava Verbovcu! Ne pozabite svojega unučiča Vicka.

Spominki na Dolensko.

Kakor si spehano in onemoglo truplo želí krepčavne hrane pa sladkega počitka, tako tudi duh naš po dolgem trudu hrepení po oddihu, da bi se nekoliko okrepčal in oživil za novo delo. Kako bi pač človek tudi izhajati mogel, ako bi neprenehoma vprežen bil ko černa živina! Dosti prezgodaj bi mogel v kertovo deželo.

Kdor si hoče duha izvedriti, naj prime za romarsko palico in naj gré po svetu — je že stara beseda. In ta je tudi moje vodilo. Kdor pa ne more v Rim, si izbere bližnjo pot, in ker pravi domača pesemca, da

„Vse drugač Dolencom solnce sije“,

sem se lani namenil, ogledati nekoliko dolensko stran in prepričati se, je li res to ali ne, kar nam pesemca pravi. Do tjè, kamor nas Potočnikova „Dolenska“ vabi, ki veli:

„Pridi na brod
Kerški s Triglava!“

tabart ravno nisem bil prišel, vendar pa sem preživel pod milim dolenskim podnebjem mnogo prijetnih ur, tudi sem marsikaj vidil in slišal, kar bi tudi častitim našim bravcom utegnilo mikavno biti. Tedaj — pero v roke! —

Zapustivši postrežno Žvokeljnovo gostivnico na nekdanjem „Pergarši“ sem jo udaril popoldne iz Ljubljane. Škoda, da so mi černi oblaki veselo potovanje enmalo grenili; saj to vsak vé, da dež ni ravno prijeten popoten tovarš. Pretresel sem se bil dobro skozi mesto in grudaste ulice sv. Florjana. Pod zvonarjem se mi že odpre pogled na blizo 4 štirj. milje obširno ljubljansko močvirje ali „mah“ — kakor mu tukaj pravijo — in na bližnje goré. Takraj cesarskega prekopa, kteri je najočitniši spričevavec posebne

skerbljivosti rajne cesarice Marije Terezije, še bolj pa rajnega cesarja Franca I. za svojo Ljubljano, stoji na desni strani ceste spominek, da je na tem mestu nekdaj stal cesar Franc I. ogledovaje od tod veliko planjavo, ktero je njegova mogočna beseda prenaredila iz smerdljivega močvirja v rodovitno polje. Vidši spominek ta in cesto do Iga se spomnim mičnih besed, ki sem jih bral v življenjopisu Hradeckovem, ki ga je spisal gosp. dr. Bleiweis.*) „Ko je stal rajni cesar Franc na tem mestu, kjer stoji sedaj spominek, in je pred seboj imel obris ljubljanskega mahú, je zagledal deleč doli pod hribom vas Studenec. „Kako lepo bi bilo — je smehljaje rekel blagi car — ako bi odtod, naravnost tjè do Studenca, se peljati môgli!“ In rajni mestni poglavar Hradecki je vès nadušen zgrabil mile te besede cesarjeve pa odgovoril: „Vse, presvitli cesar, je mogoče, da je le terdna volja; tudi ta cesta ne bo nemogoča.“ In res! — čez 2 leti so prišli že pervi s senom obloženi vozovi iz Iga v Ljubljano. Nevtrudljivi mož je pokazal, da terdna volja zasuje močvirja in zniža hribe.

Natanjčni popis imenitnega močvirja se nahaja v „Sl. Romarji“ za leto 1858 str. 59 — 72, pa tudi priobčile so ga „Novice“, — toraj se podajmo urno naprej.

Unkraj zidanega mosta, kteri se bo umaknil kmali novemu, sem se ločil od vélike dolenske ceste ter jo udaril s svojim vozačem po stranski, ki pelje proti Igu in dalje proti Laščam, Ribnici, Kočevju itd. — Kmali tjè od mosta je na levi ob cesti botanični vert, ki shranuje zraven ptujih rastlin vse domače in kjer se naša nadepolna mladina učí rastljinoznanstva. Naprej pelje terdna cesta naravnost čez nekdanjè močvirje. Čudna sprememba sveta! Pred malo leti je bilo tukaj polno vode, mahú, ločja in bičja; — ako bi se bil človek hotel tù sem podati, plačal bi bil gotovo svojo derzovitost z življenjem, — al zdaj je vse drugač. Čez sredo nekdanjega močvirja pelje lepa in terdna cesta; — ob nji nas spremlja jagnjedov drevored; na obeh straněh pota pa nam kimajo nasproti plodne njive in pisani travniki; tù in tam se dvigujejo celi kupi za naše fabrike neprecenljive šote. Res, da ni dolgočasno tù potovanje. Le ozri se nekoliko krog sebe, dragi spremljevavec moj! Zadaj vidiš belo Ljubljano, ki se ti odtod lepša kaže kot od druge straní; od nje proti severju se dvigujejo Rožnik, Šmarna gora, za njo gorenski velikani. Ako se obernemo proti zahodu, nas pozdravlja visoki Krim, na desno tjè naprej od njega Žalostna gora in okolica verhniška; proti izhodu se pa vlečejo za ravnino nizki grički, o kterih je po versti viditi prelepi grad Rakovnik, farna cerkev Rudniška, prijazna Laverca itd. Le-ti grički se do „Žegnjanega studenca“ (vasí ob véliki dolenski cesti) vlečejo vès čas na izhodni strani našega razgleda, nekoliko zdolej omenjene vasí pa se zasučejo skoraj naravnost od izhoda proti jugu. Okrenejo se pozneje ti griči v dolino, ki na južni strani memo Želimelj proti Turjaku derži, omenjujejo jo skozi in skozi na levi strani, dokler polagoma ne narastejo v precej visoko goro Mali ločnik, na ktere temenu cerkev sv. Ahacija poleg Turjaka stoji. Ravno omenjeni griči od „Žegnjanega studenca“ sem proti Želimeljski dolini in Turjaku so dolenski strani to, kar je terdnjavam unajno obzidje; in da so oni za obrambo sovražnika res vsi pripravni in kakor nalašč, se bomo v kratkem prepričali.

Pregledovaje okrog in okrog znani in neznani svet me na enkrat res kaj neljubo iz mojega premišljevanja zbudijo debele kaplje dežja, pa še nekaj hujega — šina nama je namreč pri prednjem kolesu počila. „Kaj pa bo zdaj — rečem vozaču — kdo nama bo tukaj na samoti šino varil?“ — Al fant me lepo potolaži: „Tam le je pristava Mokarjeva („Slonova“ iz Ljubljane); ondi bova dobila drugo kolo ali pa cel voz, če bo treba.“ „Dobro! — rečem — samo če bo le res?“ Nekoliko potolažen po besedah voznikovih prideva počasi — a la Eizele Beizele — do zaželjenega kraja, in glejte! vozač je imel prav. Kakor so me namreč že v Ljubljani večkrat dobro postregli priljudni „Mokarjevi“, tako so bili tudi tukaj pripravljeni, nama kolo posoditi, ki se je k sreči prav kakor nalaš najnemu vozu prileglo. V tem pa se je vreme zvedrilo in ko se zopet na voz vsedeva, se je razpenjala pisana mavrica čez planjavo, mili up v serce vlivaje, da dež je skončal za danes svoje poslanstvo.

Kar sva z vozačem poprej zamudila, sva skušala zdaj prihiteti. Čili konjiček je hitel urno naprej. Čedalje bolj se je kazal pred manoj ižanski grad, cerkveni stolp studenški pa je bil viditi, kakor bi rastel polagoma iz zemlje. Al moj duh, kakor tudi oči so se bavile več tam v okolici „Žegnjanega studenca“ na gričih, od kterih sem zgoraj govoril, kakor pa krog Studenca, akoravno ima ta kraj tudi svojo staro imenitnost.

Kdo pač ne pomni — ali sam ali po naznanilu druzih — za Avstrijo žalostnih pa tudi slavnih časov, ko je namreč mogočni Napoleon I. v začetku nepremagljiv, poslednjič vendar, kjerkoli se je z našimi v kake pule spustil, dobro oklesten. In glejte, ljubi bravci, ravno oni griči poleg „Žegnjanega studenca“ in Bele cerkve so še zdaj in bodo na veke žive priče avstrijanske moči in hrabrosti. Dovolj kervi avstrijanske, pa še več francozke, se je ondi prelilo in kar je prevzemalo mojega duha, ko sem se peljal proti Studencu, naj sledi tukaj v naslednih versticah.

Približal se je bil jesenski čas leta 1813. Glavna avstrijanska vojska, kar se je je v naših krajih s Francozom borilo, je stala o tem času v Gorotanu, naslonjena s svojim levim krilom na Ljubljano in dolensko stran. Sklenila je francozka stran, levo krilo naših od glavne vojske odcepiti, napasti ga in popolnoma pokončati. Vsled tega sklepa pritisne francozki general Pino (po rodu Lah) v Ljubljano in se dvigne 6. septembra z 2 batalijonoma proti Višnji gori. Morebiti bi bil silil tudi še naprej, al polkovnik Milutinovič, ki je primaširal iz Karlovca čez Jastrebersko in Novomesto, ga je zaderžaval tù s poldrugo kompanijo gradiškanskih graničarjev in z dvema oddelkoma huzarjev do noči. Francozi se vernejo proti večeru zopet v Ljubljano, al naši niso hotli rok križem deržati. Ko se namreč tèma naredi, udere Milutinovič s huzarji za njimi, jih doteče pri „Žegnjanem studencu“, in oba batalijona tako razkropi, da se več dni nista zediniti mogla. Velika množica je celó poginila. Naši so razun tega, da je bil hrabri polkovnik Milutinovič nekoliko ranjen, zgubili pri ti priložnosti le malo mož. Kaj tacega se Francozi niso nadjali; zastavili so toraj s pešci prihodne dni celo cesto od Ljubljane do „Žegnjanega studenca“ in naznanili to namestnemu kralju talijanskemu Evgenu.

To, ljubi bravec, je bil začetek in pervi prizor žalostnega gledišča, kterega priča je bila ta okolica. Slušajmo, kaj nam zgodovina dalje pripoveduje.

V tem, ko so Francozi vsled perve pljuske*) cesto od Ljubljane do „Žegnjanega studenca“ zastavili s svojo armado, se je bil tu naših celi gradiškanski batalijon z unima dvema oddelkoma huzarjev, ktere že poznamo, v Višnji gori združil, in sicer 9. septembra. — Ta dan se vzdigne polkovnik Milutinovič proti Šmarji, ktera vas leží koj tam za unim-le gričem. Po sporočilu sprednje straže ni ondi nič sovražnikov bilo. Al ko tjè primašira, najde Šmarjo mahoma od Francozov zastavljeno; bila je tedaj nevarnost za naše velika. Toda Milutinovič je bil hitro

*) „Nekrolog des Herrn Johann Nep. Hradecky, Bürgermeisters in Laibach.“ Von Prof. dr. Bleiweis. Laibach 1846.

*) V našem kraji pomeni beseda „pljuska“ to, kar veljá Nemcom beseda „Schlappe.“ — „Pravo pljusko je dobil“ veli pregovor, to je, huda napast se mu je pripetila. „Na Pljuski“ se veli tudi kraj med Zatično in Medvedjekom v dolini.

Pis.

pripravljen ter z malo četico, ki jo je ravno krog sebe imel, neprestrašeno napade Francoze. Precej hudo se pokajo. K sreči pritisnejo v tem še druge kompanije naših, vzajemno sovražnike primejo, iz Šmarije preženó ter jih proti Ljubljani zapodé. Namestni kralj Evgen je bil zdaj v hudi zadregi. Vendar je sklenil, naše tukaj do dobrega v kozji rog vgnati, naj velja kar hoče. Poklical je toraj v Ljubljano gardo in večidel vse vojake od Drave in gornje Save. Veljalo je najpoprej polkovniku Milutinoviču, ki je bil posedel griče, ktere, ljubi bravec, tù pred saboj vidiš, od Studenca namreč tjè proti Beli cerkvi in naprej proti Lesičju, naslanjaje se na ono kerdelo brodskih graničarjev, ki so stali ob Ljubljanici proti Zalogu. Imel je hrabri mož ojstro povelje, terdno stati in le največji sili se nazaj vmakniti v Višnjo goro.

Tako so stale reči dné 9. septembra.

Potem ko je namestni kralj princ Evgen z večjim oddelkom svoje vojske 11. septembra čez Ljubelj in skoz savsko dolino v Ljubljano dospel, se je vzdignil zjutrej 12. sept. z blizo 6000 vojaki proti Šmariji, kjer je, kakor nam je znano, stal polkovnik Milutinovič s 6 kompanijami gradiškanskih graničarjev. Res, nevarn stan malega kerdela proti taki sili! — Francozi so jo mahali na vides proti levemu krilu naših, in so mislili s tem prekaniti Milutinoviča. V tem pa so prijeli z dvema batalijonoma ono poldrugo kompanijo naših pod stotnikom Niksičem, ki je stala na gričih ob desnem krilu cesarskih krog Lesičja namreč. Stotnik Niksič jaderno nekterim svojih ljudi zaukaže, sovražnike od strane zajeti; z večino graničarjev pa prime Francoze z bajonetom, jih zapodi sopet z gričev in ujame pri ti priliki 70 Francozov. V ravno tem času je prijel sovražnik levo krilo cesarskih pri Beli cerkvi z največjo silo. Akoravno od dveh gardnih batalijonov od spredaj in od strane napaden, se je vendar stotnik Martini s tremi kompanijami Gradiškanov sovražnikom hrabro zoperstavil. Terdno kot zid stojí s svojimi, ob enem pa je tudi zaukazal hrabremu stražmojstru Elger-ju, naj sovražnika z malim kerdelcom — s 40 možmi — od strane prime. Po modri ti osnovi in hrabrem napadu sta bila sovražna batalijona hipoma razprašena in v beg zapodena. Zmaga je bila Milutinovičeva.

Pa ne le tù, ampak tudi poleg Zaloga so se danes tepli, kjer je cesarski major Reinbach s 3 kompanijami brodskih graničarjev in malim kerdelcom huzarjev veliko večjemu in močnejemu številu Francozov z največjo hrabrostjo zoperstal in jih tudi srečno zmagal.

Iz vsega tega, kar se je dné 12. sept. poleg Zaloga in Šmarije godilo, je posnel general Rebrovič, ki je stal z majhno reservo v Višnji gori, da je imel sovražnik veliko armado zbrano. Bal se je pa, da bi ga Francozi drugi dan še z večjo silo ne prijeli; zato je sklenil umakniti se s svojo sprednjo stražo nekoliko nazaj ter nasproti iti pomoči, ki je je pričakoval od Novega mesta. Hotel je potem sovražnika na novo prijeti.

Medvedjek se imenuje nizki griček, ki stoji med dolenskim Št. Vidom in Trebnim; kakor nalašč je napravljen za kako obrambo, ker se unkraj njega proti Trebnemu cesta skoz ozko dolino vleče, ob kteri se po gričih ob obeh straneh sovražnik lahko unemiruje. Do Medvedjeka se je toraj general Rebrovič s svojimi umaknil, in prav je storil, zakaj koj 14. sept. je sovražna divizija Marcognetova s štirimi gardnimi batalijoni se vzdignila iz Ljubljane proti Šmariji in Višnjigori. Ker pa ta kraj prazen najde, si ne upa dalje po cesarskih stikovati, ampak se verne zopet 15. sept. v Ljubljano, gardo pustivši v Višnji gori.

Še bi bil sledil s svojmi mislimi hrabremu obnašanju naših vojnikov na tem mestu, ker kervava igra v teh gričih še ni končana, — al priderčala sva bila z mojim voznikom na Studenec, in kar se je nekdaj godilo, se je zdaj iz spomina umaknilo temu, kar je bilo danes.

(Dalje sledi.)

Dopisi.

Iz Sibinja na Erdeljskem 30. dec. — Danes Vam drage „Novice“ iz daljnega sedanjega stanovanja le toliko morem pisati, da Vas nisem pozabil; drugo pot, ako Bog dá, kaj več, ako ne pozabim milega svojega jezika, ker tukaj se govorí le nemško, saksonsko (drack si mir di hôund = drück mir die Hand), valaško in madjarsko (ne madžarsko, zakaj gy se izgovarja kot di). Poletje je bilo tukaj oskurno, pa veliko prijetnejši je bil jesenski čas; turšice, za ktero so Erdeljci (Siebenbürger) trepetali zavoljo deževnega vremena, ker je njih poglavitni živež (kar je Lahom polenta, je tukaj kmetom in gospôdi palukus), se je nenadoma veliko nalušilo. Krompirja je dve tretjini sognjilo; vinski pridelk je srednji, ker je bila zima prehuda, al vince je sladko in tudi teče prav gladko kakor štajarsko; kerme je zadosti, drugega pridelka pa za silo. Sveti večer smo imeli 15 stopinj mraza. Serčno Vas pozdravljam; veselo novo leto vošim Vam, pa tudi vsem ljubim Slovencom in za naveržek še posebno staremu Uhnetu, s kterim sva lani v planinah bčele pasla pa „Novice“ pridno prebirala. Bog vas živi vse skupaj! Cvetko.

Iz Gradca. * Tudi našo cukrarnico bode nek prevzela neka družba na akcije in v prihodnje le iz pese cuker kuhala. Ljubljanska pa bode, ko bo sopet dozidana, kakor poprej, cuker delala iz cukrene moke.

Iz Goriškega 18. dec. — Dasiravno je sèm ter tjè bolj ali manj suša rastlinje zaterala, vendar se ne smé letos slaba letina imenovati; kodar je bilo žita manj, so pa vinske terte z dobro kapljico se bolje obnesle, zlasti ker se po dosti visoki ceni prodaja. Nekdaj smo bili veseli, da smo 4 fl. za kvinč vina prejeli, zdaj pa vedro po 6 do 8 fl. prodajamo. Zato pa tudi ni čuda, da največja želja in prizadeva Ipavcov je več in več rodovitnih tert si zarediti. Al to ni prav, da se za žlahne plemena premalo skerbi. Škoda, da čisto premalo spoznavamo, da le sosebna nesreča na Laškem je vzrok, da zdaj slovenski Primorci bolje in slabje vina lahko po visoki ceni prodajamo. Al ko se bo Lahom spet milejša vinska letina prikazala, bo menda naši deželi druga pela. Vendar obupati ni, temoč po besedah nepozabljivega rajnega očeta Vertovca precej začeti za bolje vina skerbeti. Izverstne vina se bojo vselej — čeravno včasih po nižji ceni — prodajale, vinček vinček pa ne bo kupca vjel. Naj bi si moji rojaki dobro zapomnili to prerokovanje! — Od šolstva in izobraževanja mladine v šolah se je že mnogo govorilo, ter vsak lahko vé, da si naši duhovski in deželski oblastniki, kakor tudi učniki v novejši dôbi s hvalevrednim prizadetjem za omiko ljudstva nevenljive vence pletejo. Da pa vse fare v ravnovagi ne stojé, mi bo poterdil vsak, ki šolstvo pozna. Zlasti nedeljske šole so zlo različne cene. Kolikor je meni znano, najbolj napreduje nedeljska šola pri dekanski fari v Černičah. Morda kaj pomaga to, da vsako nedeljo po dva pametna moža v šolo hodita, ter pazita, da vsi v nedeljsko šolo vpisani šolo redno obiskujejo, in se v šoli lepo mirno zaderžé. Utemeljitelja in voditelja te naprave mi ni treba imenovati. Če pa je res to hasniv pomoček*), bi bilo prav, da bi tudi drugod Černičane v tem posnemali. Pomoček ta je nedolžen in ne pretežak. Tudi tù bi se smelo rêči: „Vse poskusite, in kar je pravo, obderžite!“ Kajti reč je važna; in če drugod, menda tudi pri izobraževanji naše mladine veljá pregovor: „Kdor hitro pomaga, dvakrat pomaga.“ — Ker ravno o šolstvu govorim, mislim, da ne bo

*) Dobro ste jo zadeli, častiti gosp. dopisnik. To je napredstvo nedeljskih šol gotovo velika pripomoč! Vred.

napčno, če radosten omenim moža, ki zraven težkih duhovskih skerbi za blezo tisoč ljudí, tudi prostovoljno otroke šolskih reči marljivo uči. Ta mož je visokočastiti gospod Fidel Okorn, duhovnik v Lokavci, verl Krajnec. Taki možje (zlasti priletniši), ki poleg težke duhovne službe tudi otroke brati, pisati itd. prostovoljni učijo, so vredni kot dobrotniki domovine v zlate bukve zapisani biti!

Ljudoljub.

Iz Ljubljane. Kakor smo mi z veseljem brali pisemce, ki ga je te dni naš gospod prof. Terstenjak od visokoučenega in po vsem omikanem svetu slovečega gosp. Jakoba Grima iz Berolina prejel in ga nam poslal, ker nam rad razodeva „seine Leiden und Freuden“ na ternovi poti svojih preiskav, tako bojo gotovo tudi vsi prijatli njegovi pisemce to radostni brali; zato ga natisnemo od perve do zadnje verste: „Hochgeehrter herr! — Schon vor einigen monaten empfing ich Ihre gütige zuschrift, begleitet von lehrreichen, grösstentheils aus Ihrer feder geflossenen mittheilungen. wie viel des stoffes mag der steirische und krainische boden für slavisches und deutsches alterthum darbiethen! die kaum begonnene forschung ist natürlich oft noch unsicher, wird sich aber allmälich festen grund bereiten. entschuldigen Sie nur, dass ich meinen dank so spät erstatte. ich bin von meinem vorgerückten alter und von arbeiten so bedrängt, dass ich bedauern muss, mich in einen briefwechsel, der mir grossen vortheil bringen würde, nicht so häufig einlassen zu können als ich wünsche. Ihrem streben wünsche ich glückliches gedeihen.

Mit vollkommenster hochachtung und ergebenheit

Berlin 29. Dec. 1858. Jacob Grimm m/p.“

Da bojo pisemce to razumeli tudi tisti naših bravcov, kteri radi berejo v listu našem gosp. Terstenjakove spise, pa ne razumejo jezika nemškega, ga jim podamo tudi v našem jeziku; tako-le se glasi: „Prečastiti Gospod! Že pred nekimi mesci mi je došlo prijazno pisemce Vaše s pridjanimi podučnimi spisi, ki so večidel delo Vaših rok. Koliko gradiva za slovansko in nemško starinarstvo obsega pač štajarska in kranjska zemlja! Se vé, da še le komaj začete preiskave še večkrat omahujejo, pa sčasoma si bojo napravile že terdno podlago. Ne zamerite mi, da sem se tako zakasnil s svojo zahvalo. Starost velika (Grim je že 74 let star) in opravil na kupe: vse to me zaderžuje, da se ne morem tolikrat kakor bi rad spušati v dopisovanje, ki bi mi gotovo bilo v veliko korist. Da bi prizadevanje Vaše prav srečno in vspešno bilo!

Serčno Vas poštuje in Vam je udan

V Berolinu 29. dec. 1858. Jakob Grimm s/r.“

Iz Ljubljane. V poslednjem mestnem zboru so bili stroški in dohodki tekočega leta še enkrat prevdarjeni. Ker ima mestna kasa še 2000 gold. n. d. lanskega dolgá za ubožnico v karlovškem predmestji plačati in ker je odbor za kupščino šolskega poslopja za realno šolo določil za letos že 4000 gold., so se povišali stroški za letošnje leto za 6000 gold.; tedaj bojo stroški v vsem skupaj znašali 81,839 gold. in dohodke z 76,049 gold. presegali za 5790 gold. Sklenjeno je bilo v tem zboru med drugim tudi to, da se imajo dobrovoljni doneski za Radeckov spominek začeti poberati, v tem pa določiti, kam naj se postavi, ker v sredo „zvezdnega drevoreda“ nikakor ne more priti, — dalje, da se bo naprava novega čevljarskega mosta v prevdarek vzela; in da živinsko sejmiše, ker ne more več biti na svojem dozdanjem mestu, pride vprihodnje v Krakovo namreč v tako imenovani Cojzov graben in poleg Ljubljanice tjè gori proti Gradašici. Treba bo, da bo magistrat to premembo kmali oklical, da se ob pravem času po deželi zve in ne bojo na sejm prignanih kónj in goved preganjali iz kraja v kraj. — Za kasirja pri ljubl. hranilnici (Sparkasse) je bil v pondeljk izvoljen gosp. Janežič, nedavnej izvoljeni mestni kasir.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Novi bankovci po goldinarji novega dnarja so bili zadnji dan preteklega leta izdani. Ti novi bankovci so starim goldinarskim bankovcom popolnoma podobni, le v sredi so rudeči, in tako se ločijo od starih že od deleč. Ker pa se na goldinarsk bankovec novega dnarja mora doplačati 5 novih krajcarjev, da ima vrednost starega bankovca, se mora na to gledati in pri vsaki kupčii tudi določno izgovoriti: ali se bo plačalo s starimi ali novimi bankovci, da ne bo pomote in prepira. — Izdajanje teh novih bankovcov se upira na cesarski patent od 26. dec. preteklega leta, kteri je veljaven za vse cesarske dežele razun lombarško-beneškega kraljestva, in ki dunajski banki dovoljuje, da sme goldinarskih bankovcov v novem dnarji polagama za 100 milijonov goldinarjev izdati, vse stare bankovce po 5, 2 in 1 gold. pa med tem in sicer do konca tega leta (31. dec. 1859) nazaj vzeti. Ti novi goldinarski bankovci imajo vso tisto veljavo kakor že pred njimi izdani novi bankovci po 1000, 100 in 10 gold. in so začasno za to namenjeni, da je kaj manjšega dnarja med ljudstvom, dokler ne pride dovelj srebernega dnarja med ljudí. Zagotovljeni so pa ti bankovci z doneski in izkupilom tistih cesarskih posestev, ktere je deržava banki izročila.

— Da bi se na Ogerskem, Horvaškem, v Slavonii, Vojvodini in na Erdeljskem naselilo več kmetov iz drugih deželá našega cesarstva ali pa celó iz ptujih dežel, bode te dni cesarski patent za take naselnike oklican, kteri določuje vse okoljšine novih naselbin, in iz kterega povzamemo sledeče: Naselíti se morejo kmetovavci ali v celih novih občinah ali soseskah ali pa posamno; da se nova naselbina more soseska imenovati, se mora najmanj saj 50 samosvojnih družin združiti in 1000 oralov zemlje posesti; naselniki ene soseske morajo biti enega naroda in ene vere, da bode edinost in sprava med njimi kraljevala; novi naselniki skozi 6 let ne bojo plačevali gruntnega davka; skozi 15 let pa tudi hišnega, rokodelskega in dohodkinega davka ne; skozi 10 let bojo oprosteni ukvartiranja, če ne bo kakošna posebna sila; kontrakti za gruntne in naseliške opravila so prosti štempeljna in drugih davšin. Ptujci iz unanjih dežel in njih v unanjih deželah rojeni sini so vojaščine prosti; živino, mašine in orodje smejo brez cola v svoje naselišča pripeljati itd.

— Teta presvitlega Cesarja nadvojvodinja Marija Anna je 28. decembra v Badenu poleg Dunaja umerla 54 let stara.

— Od vseh Svetih je tudi eksekucijno plačilo v novem dnarji določeno; plača se namreč vojaku, ko pride pervi pot na eksekucijo, 5, drugi pot pa 10 novih krajc. na dan.

— Dunajčanje so lani 64,676 veder piva (ola) več poserkali kot predlanskim; predlanskim so ga popili 2 milijona in 138,159 veder, lani pa 2 milijona in 202,835.

Iz Lombardije. Velike šole v Pavii so na višje povelje zaperli, pa le čez božične praznike, kakor vladni časnik „Oest. Corr.“ pravi, in učenci, kteri niso v Pavii doma, so mogli mesto zapustiti. Ta ukaz je menda nasledek tistega hudodelstva, po kterem je bil nedavnej profesor dr. Briccio na ulicah umorjen. Pismo iz Milana v „Presse“ razjasnuje ta umor tako-le: Ko je „domoljublje talijansko“ pregnalo cigare, pijejo Talijani tabak le iz lončenih pip. „To tedaj je orodje talijansko“ — je zasmehljivo rekel nek gospod v kavarnici pokazaje lončeno pipo.“ Drugi dan ga je zabodel nekdo na ulicah — bil je prof. Briccio.

— Sveti večer je bila pošta med Mantovo in Milanom, kakor „Triester Zetung“ pravi, za 1000 lir oropana.

Iz Českega. Iz Prage. Na sveti večer, pišejo „Praž. Nov.“, smo bili tukaj v silnem strahu. Kmali po 5. uri zvečer je začelo v enem proti Žofijnemu otoku ležečih

mlinov na vodi goreti in kmali je bilo šest druzih mlinov in še dvoje drugih poslopij v plamenu; požar je bil sila strašen. Blizo 2000 vaganov žita, veliko moke in druzega orodja je zgorelo. Škodo cenijo na 300,000 gold. sr. Al nesreče s tem še ni bilo konca; 30. dec. se je oginj ponovil, in pogoreli so ob Moldovi sopet 3 mlini; komaj so ubranili, da strašni požar ni dalje segel.

Iz Ogerskega. Pošte, ki je imela 17. dan pretečenega mesca zvečer v Pečúh (Fünfkirchen) priti, ni bilo, in še le pozno ponoči se pripelje voz pred pošto, — pa kako! — Postiljon je ležal strašno razmesarjen spredaj na kočijo privezan, vse pisma so bile prerezane, in kar je bilo dnarja v njih, je bilo vse iz njih pobrano: okoli 30,000 goldinarjev. Pravijo, da so tolovaje že zasledili.

Iz Novega Sada. Po dostani trimesečni prepovedi je 23. dec. „Srbski dnevnik“ sopet prišel na dan s 72. listom.

Iz Galicije. Iz Lvova. Presvitli cesar so študentom, kteri so bili, kakor smo lani povedali, zavoljo nekega prekucijskega naklepa obsojeni, milost skazali tako, da na smert obsojeni Danilovič in za pet let v težko ječo obsojeni Paskovski imata vsak le dve leti sedeti; vsi drugi so popolnoma oprosteni. Danilovič je med tem že v ječi umerl.

Iz Serbije. Kar smo unidan o ustaji Serbov zoper kneza Karagjorgjevića povedali, poterjuje v „Serb. Dnev.“ tudi neki mestnjan iz Novega Sada, ki je 26. dec. iz Belega grada domú prišel in priča bil dogodb belogradskih. Skupščina je vsled tiste oblasti, ktero je kot višji gospod dežele serbske turški sultan Serbom podelil, leta 1843 v skupščini izvoljenega kneza Karajgjorgjevića (naslednika rodovine „Černega Jurja“) v skupščini 22. dec. l. l. enoglasno vladarstva spet odstavila, ob enem pa sklenila, poslance v Carigrad do sultana poslati s prošnjo, naj poterdi Serbom iznova (že četertič) izvoljenega kneza Miloša. Vodja 27 skupščinarjev, ki so se podali k odstavljenemu knezu, mu naznanit sklep skupščine, je blèzo kneza tako-le nagovoril: „Gospodar! Narod serbski je dostojno spoznal, da Te ni volja, pa da tudi neznaš Serbije osrečiti. Narod Te po nas moli, da se odpoveš kneštvu; ostati pa moreš v deželi kakor Ti je drago, in ne Tebi ne Tvojim se ne bo nič žalega zgodilo. Narod pričakuje, da se odpoveš vladarstvu; ne mudi se, in skaži se domoljuba.“ Knez se je obotavljal z odgovorom, in je, kakor smo že povedali, pobegnil v turško terdnjavo, češ, da ga bo armada (800 vojakov) belogradska rešila iz zadrege. In res je ta, nagovorjana od knezovih prijatlov, 24. dec. se pripravljala skupščino napasti, al v tem je privrelo ljudstva od vseh strani kot listja in trave, pa ne z orožjem v roki, ampak le s kolmí, palicami in prekljami, in hipoma se je armada udala in prestopila k ljudstvu. Tako je bilo brez prelite kapljice kervi ob kratkem konec vojaške zoperstave. Armada je prisegla skupščini na ustav. 31. dec. so šli poslanci k staremu Milošu, kteri je v tem iz Krajove v Valahii, kjer je dosihmal stanoval, se preselil bliže proti serbski meji v Černec. Trije možje: Sveča, Garašanin in Ugričič so prevzeli začasno vlado. Odstavljeni knez je menda še v turški terdnjavi pod turškim zavetjem. Turška vlada, ktera še ni nikoli preklicala knežke časti, ktero je v svojem beratu leta 1830 Milošu in njegovi rodovini dedno podelila, ne bo menda, kakor se kaže, nobenih ovér delala postavnim pravicam skupščine serbske ter bode poterdila, kar je skupščina v imenu serbskega naroda sklenila, in se bode tolikanj manj zoperstavljala odstavi kneza Karagjorgjevića, ker mu je le za njegovo osebo tako dolgo podelila kneštvo serbsko, dokler bode spolnoval voljo sultanovo in bode pospeševal blagor serbskega naroda. Tudi naša vlada, čeravno je ob meji serbske knežije za svojo varnost postavila nekoliko armade, se ne bo, kakor vladni časnik „Wiener Zeitg.“ zagotovlja, vtikovala v notranje serbske zadeve. In tako bo menda kmali potihnil vihar po deželi, ki ni menda nič druzega prekucijnega zahteval kakor le popihati naslednika Černijurjevega s prestola serbskega.

Iz Černe gore. „Srb. Dn.“ se piše od černogorske meje, da se je podal knez na reko Černovico, da prebije zimo v milejem podnebji. — Véliki škof černogorski Ivanović Njegoš je iz Petrovega grada došel na Cetinje.

Iz Italije. Tudi v Modeni so bili poslednji čas na več hišah opomini nabiti, nektere dni ne cigar kaditi — v „blagor Italije!“ Vlada je pa razdelila na to več tavžent cigar med vojake s poveljem, naj jih ravno imenovane dni puhajo da bo kaj.

Iz Švajca. V Bernu se je pripetila te dni žalostnosmešna prigodba. Pes je ravno svoj močnik zajterkoval, kar potegne veter v odperti sobi njegovega gospoda in popiše z mize bankovec za 500 fr. in ga nese naravnost v skledo; pes zmočeni bankovec z močnikom vred požrè. Zaklali so ga sicer berž, pa bankovec je bil že za nič.

Iz Francozkega. Iz Pariza. Cesar je grofu Montalembertu odpustil tudi vso drugo kazen, v ktero ga je bila 21. dan p. m. presojna gosposka ali apelacija obsodila; lastniku časnika „Correspondant“ Douniolu je odpustil ječo, globe ali dnarne kazni pa ne. Najnovejše novíce iz Pariza pa pravijo, da grof še ne da mirú, ampak da se hoče pri najvišji overžni sodnii pritožiti. Še ni tedaj konca pravde; radovedno se tedaj pričakuje, kaj bo dalje. Resnobna pravda bi uteguila nazadnje — smešna biti!

Iz Angležkega. Kakor vsako leto se je sponašala tudi letos na sveti dan po stari šegi na mizi naše kraljice v Windsoru silno velika goveja pečenka pod imenom „royal baron of beef.“ Vagal je ta mali goveji košček le tri cente. Po starodavni šegi ostane pečenka do novega leta na neki stranski mizi, kjer kraljica s svojo družino jé; okoli pečenke pa so razpostavljene sklede z glavo divje svinje in pa pašteta divjega petelina. Tudi prebivavci londonskih delavšnic so dobili ta dan kaj boljega prigrizniti.

Spomin in up.

„Kam, oče preljubi, se tako mudí?
Kaj goni Vas tako viharno?
Oh, sever pred hišo nemilo bučí,
Da skoraj mi serčice mlado duší,
Brez Vas mi ostati ni varno!“ —
„„Déte nježno, sinček mili!
Krepko stoj, razmotri se; —
Iti moram, tek me sili:
Ti kraljuj zdaj — zdrami se!““

Takó znad Triglava čarobnih verhov
Donelo je iz svitle meglice,
O blisku in gromu jék čudnih glasov
Gre dalje v šumenju penéčih valov
Vodá in v šumljanju vodice.
Zdrami se! — Kak réka vabi
In vodíca, ki šumljá; —
Iti mora, ne pozabi,
Vse naprej, kar moč ima!

In ura odbije, vsušé se vodé,
Meglica preíde s Triglava:
Oblaki, meglice, šumeče vodé
V spominu že jutro še komaj živé —
Up — déte — ga nam namestava!
Toraj z upom napredujmo,
Pozdravljujmo nove dní; —
Le naprej, naprej! — to čujmo,
In — da modri Bog živí!

Malavašič.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**